

Kriskommission

Förslag till riksdagsbeslut

Att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ska tillsätta en kriskommission med syfte att göra en grundlig analys av villkoren för kvinnor i offentlig sektor.

Bakgrund

Idag ser vi stora skillnader mellan olika delar av arbetslivet, med generellt sämre arbetsvillkor och arbetsmiljö i kvinnodominerade sektorer, och den arbetsrelaterade ohälsan är fortfarande större bland verksamma inom kvinnodominerade branscher.

Majoriteten av alla anställda inom kommun och landsting är kvinnor och en stor del av dem arbetar deltid. Att kvinnor tvingas jobba deltid och har lägre lön än män leder till att kvinnors inkomst släpar efter hela livet. Överlag är offentliganställda i kvinnodominerade yrken hårdare drabbade orättvisorna som idag råder på den svenska arbetsmarknaden. Kvinnor med arbetaryrken som vård- och omsorgspersonal har i regel sämre anställningstrygghet, är oftare sjuka till följd av jobbet och får lägre lön.

Ett heltidsarbete är ofta en förutsättning för hög inkomst. Deltidsanställningar är vanligare inom kvinnodominerande yrken än inom yrken som män traditionellt sett utför. Under år 2011 arbetade 68 procent av alla sysselsatta kvinnor heltid medan 32 procent hade en deltidanställning. Motsvarande siffra för män var 90 respektive 10 procent (SCB 2012:55). Omräknat innebär det att var tredje kvinna arbetar deltid. Samma siffra för män är en på tio. Fler kvinnor än män arbetar också på vikariat, visstidstjänstställning eller kallas in vid behov.

En förklaring till kvinnors omfattande deltidarbete är att kvinnor lägger mer tid på obetalt arbete än män och sysselsättningsgraden har ett samband med antal barn och av yngsta barnets ålder. För män finns inget sådant samband. Stereotypa könsroller som har negativ inverkan på kvinnors sammantagna förutsättningar på arbetsmarknaden och ger inte enbart utslag i lägre lön och en större andel deltidarbete utan även sämre karriärutveckling och karriärmöjligheter. Läger vi då till att kvinnor mer frekvent gör avbrott i karriären för att ta ut föräldraledighet och vårda anhöriga leder det sammantaget till lägre inkomster under hela livet.

I LAS framgår det att normen för den svenska arbetsmarknaden ska vara en tillsvidareanställning. Där går det också att läsa att en heltidstjänstgöring ska vara den normala sysselsättningsgraden. Kommun och landsting har sammantaget ett sämre anställningsskydd än vad som framgår av lagen. Idag är anställningsvillkoren mer flexibla för att passa arbetsgivarnas behov, vilket har skett på bekostnad av såväl personalens anställningstrygghet, som psykiska hälsa. Osäker anställning ökar risken för psykisk ohälsa, visar Anna-Karin Waenerlund i en ny studie[1]. Psykisk ohälsa som är den vanligaste diagnosen hos långtidssjuka i kommun- och landsting, där sex av sju är kvinnor (AFA

Försäkring 2013). Waenerlund använder begreppet "långtidsfälliga jobb", eftersom många med osäkra anställningar är i 40 års åldern och har jobbat osäkert ca 10 år, vilket sliter hårt på såväl ekonomi som hälsa.

Exempelvis fanns 114 000 timanställda i kommunerna år 2012, varav 80 % kvinnor. 2:e kvartalet 2013, var 726 000 personer visstidsanställda; 412 400 st kvinnor och 313 600 st män. Larmen duggar tätt om personalbrist i sjukvården. Sjuksköterskor lever under hot om indragen semester, tvingas arbeta extrapass och övertid. Låg bemanning och dålig arbetsmiljö påverkar vårdkvaliteten och patientsäkerheten.

Många arbetsgivare använder sig av timanställningar i en oroväckande hög grad. Timanställda som ofta är unga kvinnor och kvinnor med annan etnisk bakgrund än svensk. Inom vissa förvaltningar i landsting och kommuner används en övre tidsgräns. När den tidsbegränsade anställningen närmar sig 1 år, ger man ett tyst avsked. Man stoppar därmed personen från fortsatt arbete innan vederbörande når LAS-gränsen för företrädesrätt. Behovet av arbetskraft kvarstår och en ny timanställd rekryteras, som får gå efter ca 1 år, ny person rekryteras osv. Det räknas febrilt för att slippa få potentiella LAS:are på halsen.

Reglerna för tidsbegränsad anställning måste också ses över. Som det ser ut i dag straffar Regeringen arbete med a-kassans deltidsbegränsning. Arbetsgivare straffar arbete med utLASning och/eller staplade visstidsanställningar. Staplade bestraffningar för alla dem som inte tillhör skaran tillsvidareanställda.

I rapporten "Flexibilitet – en dominerande diskurs i de anställningsvillkor som rör sysselsättningstrygghet för arbetstagare i kommun och landsting" Carin Ulander-Wänman (2012:15) från Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) diskuteras att flera forskare utfört studier som tillsammans talar sitt tydliga språk – visstidsanställningar och deltidstjänstgöringar utmärks av utsatta och otrygga anställningsvillkor. Korta anställningar med låg sysselsättningsgrad får konsekvenser som sträcker sig långt längre än att enbart omfatta den dagliga försörjningen. Resultaten från studierna pekar även på samband mellan otrygga anställningar och orättvisa löner, pensionsförmåner och kompetensutveckling.

Arbetsmiljö

Ser vi till arbetsmiljölagstiftningen är den anpassad efter manliga yrken. Maria Steinberg, universitetslektor på Örebro Universitet, visar på en sexistisk lagstiftning där kvinnliga sektorer som vård, skola och omsorg har ett sämre stöd i Arbetsmiljölagen än manliga sektorer. Kvinnors arbetsskador godkänns inte heller alls i lika hög utsträckning som mäns.

Pension

Att kvinnor och män möter olika villkor på arbetsmarknaden följer livet ut då lägre lön och sysselsättningsgrad även avspeglas på pensionen. Inkomsten för kvinnor över 65 år ligger på 71,9 procent av inkomsten för män i motsvarande ålder (www.scb.se). Det är en förlust på 5500 kronor i månaden för kvinnors räkning. En skillnad som beror på att kvinnor inte är aktiva på arbetsmarknaden i lika stor utsträckning som män och att deras deltidsarbete har varit omfattande. Det är därför kvinnor som utgör den tillgängliga, billiga och flexibla arbetskraften. Och det är kvinnorna som får betala ett högt pris genom ohälsa, otrygghet och svaga förutsättningar för en långsiktig ekonomisk självständighet och anställningstrygghet.

Anhörigvård

Anhörigvården ökar. Det är främst kvinnor som vårdar anhöriga och tar det större ansvaret för familj och vård av barn. Enligt en rapport från fackförbundet Kommunal hjälper 360 000 personer i förvärvsaktiv ålder en äldre, sjuk eller funktionshindrad närstående dagligen eller flera gånger i veckan. 80 000–100 000 personer har gått ned i arbetstid eller slutat arbeta helt för att vårda och det är främst kvinnor med lägre utbildning.

Lön

Ser vi till löneskillnaderna så beräknas det utifrån en månadslön för en heltidstjänst. Kvinnors månadslön för en heltidstjänst är i genomsnitt 4 400 kronor lägre än mäns. Sammanlagt saknas det över 70 miljarder i kvinnors lönekuvert för att kvinnor ska ha lika hög lön som män. Som vi påpekar ovan är det mer regel än undantag med deltid och visstidstjänstställningar inom offentlig sektor. Vår gemensamma välfärd och stora delar av handeln och restaurangbranschen subventioneras alltså i dag genom att kvinnors arbetskraft konsekvent reas ut. Lönen är ett tydligt uttryck för hur mäns och kvinnors arbete värderas – och i förlängningen för hur män och kvinnor i sig värderas.

Hot och våld

Våld och hot inom offentlig sektor, främst skola, vård och omsorg har ökat sedan 80-talet, visar kriminologen Sofia Wikman i en ny avhandling. En konsekvens av en nedmonterad välfärd, där allt färre ska utföra allt mer arbete. Arbetsplatser som frekvent drabbas av hot och våld mot anställda har visat sig ha svårt att behålla och nyrekrytera vårdpersonal. De flesta incidenter av hot och våld sker vid personlig omvårdnad av patienter med demens eller psykisk ohälsa samt av patienter inom akutsjukvården, speciellt i samband med drogpåverkan. En minskad arbetsstyrka och ökad arbetsbelastning inom vården har pekats ut som en faktor av betydelse i situationer där det förekommit våld mot anställda eller mot brukare.

Sjukskrivningar

Bristen på jämställdhet på arbetsmarknaden visar sig också genom könsskillnader i sjukskrivningar. Kvinnor inom offentlig sektor är mest sjukskrivna. Fler kvinnor än män går också ner i arbetstid på grund av att arbetet är psykiskt och fysiskt krävande (SCB 2012).

Ulander-Wänman (2012:15) menar att det sannolikt har med minskade antalet anställda inom kommun och landsting, i kombination med en allt mer tilltagande arbetsbörda, som har bidragit till den ökade ohälsan hos den kvarvarande personalen. Något som då drabbar redan utsatta yrkesgrupper av lågavlönade kvinnor, och som får effekter för deras ekonomiska självständighet livet ut.

Kollektivavtal

Enligt rapporten "Flexibilitet – en dominerande diskurs i de anställningsvillkor som rör sysselsättningstrygghet för arbetstagare i kommun och landsting" Ulander-Wänman (2012:15) visar att en arbetstagare inom kommuner och landsting är skyldiga att vikariera för annan anställd upp till 6 månader per år och samtidigt sköta sina egna arbetsuppgifter. Det handlar om kvinnor som dubbelarbetar och arbetsplatser med underbemanning. Det innebär att det är väldigt svårt att se hur bemanningen de facto är. Eftersom det anges i exempelvis 20,3 tjänster men i verkligheten kan det innebära att det är 15 personer som arbetar där på plats. Det vill säga arbetsgivaren sätter inte in för sjuka utan den personal som finns kvar ska täcka upp. Och detta är helt enligt avtal.

Vittnesmål

Nedskärningar i offentlig sektor och underbemanning är inget understatement. Vakanta rader i scheman är vanligt och det är inte i alla fall som där sätts in personal det vill säga vikarier på dessa vakanta rader. Som det ser ut så ska färre göra mer jobb. Det gör att verkligheten för kvinnor i offentlig sektor slår knut på sig själva för att få scheman att funka. Vanligt är att kvinnor jobbar över eller "ställer upp" när scheman inte går ihop. Kvinnor som pusslar ihop för att det ska fungera på jobbet, som också tar den mesta delen av det obetalda arbetet hemma och som dessutom ser till anhörigvården. Ser vi till helheten så handlar det inte längre om kvinnor som dubbelarbetar, utan om att kvinnor trippel- och mer därtill arbetar. Forskning om de usla villkoren finns. Vittnesmål från personal och brukare finns. Kvinnor bär upp den välfärd som vi egentligen med gemensamma medel (skatter) ska se till att fungera.

Feministiskt initiativ föreslår därför att regeringen tillsätter en kriskommission med syfte att göra en grundlig analys av villkoren för kvinnor i offentlig sektor. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 28 september 2013

Stina Svensson (Fi)

Marita Strand (Fi)